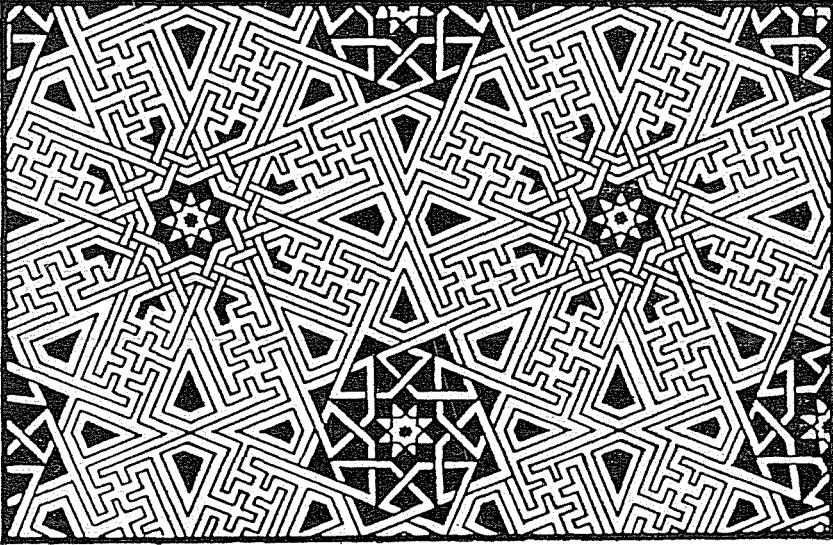

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

2. Millî Mevlâna Kongresi

(TEBLİĞLER)

3 - 5 MAYIS 1986
KONYA

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ 1987 - KONYA

**MESNEVÎ'NİN BİRİNCİ DEFTERİNDE,
HAZRET-İ PEYGAMBERE VE HADİSLERİNE YAPILAN
ATIFLAR ÜZERİNE**

Doç. Dr. Ali Osman KOÇKUZU

Büyük Türk mutasavvıf ve mütefekkeri, Mevlânâ Celâleddin Belhî-i Rûmî'nin Selçuk Üniversitesi tarafından başlatılan kongrelerle tanınmağa ve tanıtılmağa çalışılması, ülkemiz kültür ve inanç hayatı için büyük bir kazançtır.

1950'den önceki yıllardan bu yana, Konya'da, ülkemizin değerli ve gayretli pek çok ilim ve sanat adamının iştirakleriyle gerçekleştirilen çalışmalar, Rûmî'nin Dünya milletleri arasında tanınmasına hız ve yeni boyutlar kazandırdı. Akademik sâhada bizden çok önceleri Batı'da ele alınan büyük sûfi, bu sâyede çeşitli ülkelerin halkının da yakından tanıdığı bir kişi oldu. Bundan böyle Selçuklu Türkleri'nin sayılı başkent ve ilim beldelerinden birisi olan şehrimiz, artık ilmin gerçek ölçüleri içinde bu büyük hemşehrisini tanıma ve tanıtmada yeni adımlar atacaktır. Bu bakımdan, kongrenin teşkilinde fikir, hareket ve teşvikçi güç olan sayın rektörümüzü, değerli mesâî arkadaşlarını ve emeği geçen herkesi takdirle ve hurmetle tebrik görevimizdir.

Bilginlerin, sanatkârların ve insanlığa hayırlı izler bırakan şahsiyetlerin incelenmesinde, içinde yaşadıkları muhitin, imân ve kültürün, sosyal hayatın bir bütün olarak ele alınması; şahsın tabii çevresi içinde tedkiki, ilimde izlenen en isabetli yoldur. İslâm imânını ve ilimleri dışında Rûmî'nin tedkiki; Hz. Peygambere olan bağlılığı haricinde tanınmağa çalışılması, araştırmacıları yanlış yollara sevkedecek ve ortaya tarihe mal olmuş gerçek Mevlânâ dışında; fertlere göre sübjektifleşebilen, daha çok her şahsın kendi iç dünyasında tecelli ettirdiği bir Celâleddin Rûmî ortaya çıkacaktır.

Selçuk Üniversitesi rektörlüğünün çok isabetli kararlarıyla kurulan SELÇUKLU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ, tarihimizin bu yönünü araştırmada, gelecek yıllarda büyük görevler üslenecek, kültür ve imân hayatımıza müspet katkıları olacak ilim adamları yetiş-

tirecektir. Temennî ederiz ki bu hayırlı teşebbüs, Şark Dilleri Bölümü ve diğer yan kuruluşlarla zenginleşsin ve Dünyadaki benzerleri arasında müstesnâ yerini alsın.

A. Sûfiler ve Peygamber'e Bağlılık :

İslâm zühd ve takvâ hayatı, Hz. Peygamberin sâde, çok derin mânâlı ve mütedil yaşayışla başladı. O, madde - mânâ dengesini kurmakla görevlendirilen en son Tanrı elçisidir. Madde'nin mânâyâ fedâ edilmesi veya mânâ'nın maddenin zalim çarkları arasında iflâsı, onun getirdiği dinde en büyük yanlış sayılmaktadır.

İnsan iç dünyasının, bâtınının fıkı diye de adlandırılan ve insanlığa pek çok rabbânî âlim hediye eden bu yolun en büyük özelliklerinden birisi, yetiştirdiği kişilerin mânevi terbiyesini bir peygamberin önderliğine teslim etmiş olmasıdır. Gerek Kur'ân ve gerek hadisler, temelde her müslümanın, «Allahın kitabı olan Kur'âna ve Peygamberinin açtığı yol olan sünneti ve hadislerine bağlanmasını, teknik adıyla: El-İ'tisâm bi'l-Kitâb ve's-Sünne'yi uygulamasını ister.» Müslüman, hatta bütün insanlık bu iki irfan kaynağının dışında, kendisini maddede ve mânâda arındıracak sağlam kılavuzlara sahip değildir. Hz. Âdem'den bu yana gelen her elçinin devrinde yaşayan zâhit, ârif ve rûh terbiyesi almış kişi; yani Allahın veli dostları, o peygamberin büyüklüğünün bir tecellisinden ibâret kabul edilmiştir.

B. Mevlânâ ve yolu :

Mevlevî şâir Galip Dede (öl: 1213/1798) İslâmın ve bütün insanlığın peygamberi Hz. Muhammed için yazdığı bir müseddes'inde şöyle terennüm eder :

Sultân-ı rüsûl, şâh-ı mümeccedsin efendim,
 Bîçârelere devlet-i sermedsin efendim,
 Dîvân-ı ilâhî'de serâmedsin efendim,
 Menşûr-i le'amrûk'le müeyyedsin efendim,
 Sen Abmed-u Mahmûd-u Muhammed'sin efendim,
 Haktan bize sultân-ı müeyyedsin efendim.

Allah elçisinin Tanrı katındaki yerini, elçi olarak kullar üzerindeki tesirini anlatan Şeyh Galip, mânevi terbiyede kendisinin piri ve tuttuğu yolun kurucusu ve alemdârı olan Celâleddin Muhammed b. Muhammedin (öl: 604/672) yolunu tutmadan başka bir iş yapmış değildir.

Yedinci hicri asır Konyasında: «ben Muhammed-i muhtârın ayağının tozuyum» :

«men hâk-i reh-i Muhammed-i Muhtârem»

diyen Hz. Pir, peygamberler ve veliler zincirinin, birbirine bağlı olan halkalarını, o asırda yine onların uslûbuna bağlı olarak teşkil ettiğini vurgulamaktaydı. İslâma madde ve mânâsıyla bağlı, açtığı aşk yolunda Allaha vuslat niyâz eden Mevlânâ, eski felsefelerin, eski inanç sistemlerinin, hatta bütün inançsızlıkların iflas ettiğini, yaşama şanslarının kalmadığını çarpıcı bir şekilde belirlerken :

Nevbet-i kuhne-furûşân dergözeşt,
Nov-furûşânım-u in bâzâr-ı mâst

«Eski satanların sıraları ve zamanları geçti. Biz yeni şeyler satıyoruz» ölçüsünü getirir. Onun açıkça ilân ettiği husus şudur: şâ-yet insanlar arasında bu köhne felsefe, imân ve düşünceleri satmakta olanlar varsa, artık çekip gitme zamanları gelmiştir; aynı pazarda bir de kendilerinin satış yapma haklarının doğduğunu insanlık bilmelidir.

Sevgi, ilim, irfân ve Allaha bağlılıkla insanları kaynaştırmak için geldiğini belirten Mollây-ı Rûm, halkın bölük pörçük olmasından bizârdır. Kendisinin gerçek inancına göre o, halkı kaynaştırmak ve birleştirmek için görev almıştır.

Mâ berây-i vasl kerden âmedim,
Ne berây-i fasl kerden âmedim.

Kendi sözlerinin ve yolunun, İslâm Peygamberinin yolundan ayrı görülmesine çok üzülen Mevlânâ, bir beytinde şöyle der: biz pergel gibiyiz. Ayağımızın birisi dinde, diğeri ise yetmişiki milleti seyrededer :

Mâ çü perkârim yek pâ der şeriat üstuvâr
Pây-i diğeri seyr-i heftâd-u du millet miküned.

Hakkın yarattığı bütün varlıklara, İslâmın meşrû hoşgörüsü içinde, terbiye nazarıyla bakılmasını isteyen bütün sûfiler gibi Yunus da aynı fikri :

«Yetmişiki millete bir göz ile bakmayan,

Halka müderris olsa, hakikatte âsidür» şeklinde belirler.

C. Mesnevî'de Peygamber'e ve sözlerine atıflar :

Mesnevî'de sık sık Peygamberimize ve onun kutsal sözlerine atıflar yapılır. Tıpkı Tanrı kelâmına, kudsi hadislere, diğer peygamberlere atıflar yapıldığı gibi. Mesnevî hadisleri üzerinde, yurdu-

muzda ve İran'da iki ayrı çalışma yapılmıştır. Merhûm Profesör Dr. Furuzânfer, Ahâdis-i Mesnevî adlı eserini Tahran Üniversitesi neşriyatı arasında ilim dünyasına yıllar önce sunmuş, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyât Fakültesi öğretim elemanlarından Dr. Ali Yardım da, bir doktora çerçevesi içinde adı geçen hadislerin kritiğiyle uğraşmıştır.

Bize ayrılan zaman içinde arza çalışacağımız tebliğimizde, Mesnevî'nin ilk defterinde, Peygamberimize ve kutlu sözlerine yapılan atıflardan bir demet sunacağız. Bu görevi yapmadan önce, o devir Konya'sındaki tasavvufi akımlar ile, bu cereyanların önderleri olan bilgin sûfilerin, hadisle ilgileri ve yaptıkları değişik çalışmalar üzerinde bir kaç cümle ile durmakta fayda görmekteyiz.

İlgili bilim dallarının uzman araştırmacılarının belirttiklerine göre, yedinci asır Konya ilim çevrelerinde, eserleri günümüze kadar gelen, hadisle uğraşan üç sûfi cereyan vardı. Bunlar:

1. İspanyalı büyük sûfi Muhyiddin İbnu'l-Arabî, Sadruddin Muhammed b. İshâk el-Konevî ve gönüldaşlarının açtıkları çığır. Ekberiler diye de anılan bu ekolün mensupları, daha çok ilim, felsefe ve özellikle hadisle uğraşmış ve vahdet-i vücûd görüşüyle, keşf yolunun kurucuları olarak tanınmışlardır.

2. Nasîrüddin El-Muhaddis adıyla bilinen, bazı araştırmacıların Ahi Evren olarak tespit ettiklerini iddiâ ettikleri, debbağlar şeyhi olan, bir meslek kuruluşunun açtığı yol.

3. Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin ve evlatlarının tesis ettiği, bilâhare güçlendirilip geliştirilen ve Mevlevilik adını alan yol.

Bu üç ekolün mensupları, birinciler daha çok faal olmak üzere geniş hadis çalışmalarlarıyla Konya kültür ve irfan hayatını zenginleştiren âlimler olmuşlardır.

Konevî'nin hânkâh kütüphanesinden, Yusufâğa yazmalar kitaplığına devredilmiş yüzlerce cild eser, devrin hadis çalışmaları hakkında bize geniş ve sağlam bilgiler sunmaktadır. Son iki grubun daha çok tasavvufi haber ve hadisleri eserlerinde iktibaslarına rağmen, birinciler en geniş mânasıyla hadis literatürüne sahip kütüphaneleri ve ilmi çalışmalarlarıyla tanınmış bulunmaktadırlar.

Mesnevî indekslerini taradığımız zaman, Mevlânâ'nın: Kur'ân âyeti, hadisler, Peygamber adları, değişik şehirler, eski milletler, bazı kitaplar, bir takım mevhum varlıklar ve fikirlerle, mefhumlara atıflar yaptığı görülür. Üçyüz altmış'dan fazla atıfla Peygamberi-

miz birinci sırayı almaktadır. Âdem, Mûsa, İsâ peygamberlerin isimleri de Mesnevî'de en az yüzer kere geçmektedir. Devrindeki ünlü şehirler, Mesnevî'nin ilgi alanı içindedir.

Birinci defterde 67 tane Paygamberimizin adına ve hadislerine raslamaktayız. Bunlar dışında, daha pek çok imâ ve işaret bulunmaktadır. Bunların en az dörder beyitle temsil edildiğini düşünsek yüzlerce beyit ve açıklamasıyla huzurunuzu işgal durumunda kalacağız. Bu yüzden biz, bazı atıfları arz ederek hissemize ayrılan zamanı dolduracağız.

D. Birinci Defterdeki Atıflar :

Mevlânâ bütün eserlerinde Hz. Peygambere ve sözlerine temas eder. Nitekim Fih-i mâ fih'te söze hemen Peygambere ait olarak belirttiği bir sözle başlar: şerru'l-ulemâ men zâra'l-umerâ ve hayru'l-umerâ men zâra'l-ulemâ. Ni'me'l-emir alâ bâbi'l-fakir ve bi'se'l-fakir alâ bâbi'l-emir: bilginlerin kötüsü emirleri ziyâret edendir. Emirlerin iyisi ise, bilginlerin ayaklarına kadar gelendir. Fakir ve yoksulun kapısında görünen emir ne iyi insandır. Emir in kapısındaki fakir ise ne kötü kişidir.

İktibasları ve atıfları, kısa açıklamalarla vermeğe çalışalım :

1. Mesnevî, birinci defter, beyit : 77.

(Ey merâ tû Mustafâ men çü Omer)
(Ez berây-i hizmetet bendem kemer).

«Ey aziz, sen bana Mustafasın. Ben de sana Ömer gibiyim. Senin hizmetin uğrunda gayret kemerini bağladım.»

Halayık ve padişah hikâyesinde geçen bu beyitlerde, muhâtabına sitâyışkâr şekilde seslenen Mevlânâ, Bediuzzemân Furuzânfer ve Abdülbâki Gölpınarlı'nın ifâdesine göre, aynı zamanda Ömer'in değerine; müslüman olmasıyla dinimizin kuvvet buluşuna temas etmektedir.

Şerh-i Mesnevî, I, s. 71/Gölpınarlı, Mesnevî ve Şerh-i, I, s. 76/İzbudak, I, s. 6.

2. Mesnevî, birinci defter, beyit : 176.

(Guft Peygamber ki her ki sırr nuhuft)
(Zûd gerded bâ murâd-ı hiş cuft)
(Dânehâ çün der zemin pinhân şevet)
(Sirr-i ân sersebzi-i bustân şevet)

.....
.....

(Peygamber demiştir ki: «her kim sırrını saklarsa çabucak muradına erişir, dileğine eş olur.» Tohum toprak içinde gizlenince, onun gizlenmesi bahçenin yeşillenmesiyle neticelenir.»

Burada da yine bir hadis-i şerife atıf vardır. Peygamberimiz: «ihtiyaçlarınızı elde etmek için; başarmak için sırlarınızı gizleyiniz. Çünkü, nimet gören herkesi çekemeyenler olur: iste'inû alâ incâ'il-havâic...» buyurmuşlardır.

Furuzânfer, Ahâdis-i Mesnevî, S. 3/Uyûnu'l-Ahbâr, I, s. 38.

İslâm ahlâkında ilim saklamak ne kadar kötü ise, özellikle devlet yetkilisi olan kişi için, ketümlük o kadar beğenilen bir haslet sayılmaktadır.

3. Mesnevî, birinci defter, beyit : 366.

(Behr-i in ba'z-ı sahâbe ez Rasûl)
 (Multemis bûdend mekr-i nefsi ğül)
 (Kû: çe âmized zi agrâz-ı nihân)
 (Der ibâdethâ - vu der ihlâs-i cân)
 (Fazl-ı taatrâ ne custendî ez-ô)
 (Ayb-ı zâhir râ bucüstendî ki kû?)

«Bunun için gizli hileyi anlamak müşkil olduğundan, bazı as-hâb Peygamberden azgın ve hilekâr nefsin hilesini sorarlar: nefis, ibâdetlere ve candan gelen ihlâsa gizli garazlardan ne karıştırır? derlerdi. Peygamberden ibâdetin fazilet ve sevabını arayıp sormazlar; apaçık ayıp hangisidir? diye kötü huyları sorarlardı.»

Bayitte geçen nefis bütün kötü huylar, ihlâs ise; kasıt ve niyeti temizlemek olarak açıklanmaktadır.

Sahâbeden H u z e y f e isimli zat, peygamberimizden kötü olan nesnelere sorarmış. Diğer bazı sahâbeler ise, h a y r ile ilgili sorular sorarlarmış. Kendisinden sebebini soranlara o şu cevabı vermiştir: bir kimse eğer şerden kendisini korursa, kolayca hayr'a ulaşır.

Ehâdis-i Mesnevî, s. 5/Şerh-i Mesnevî, I, s. 172/Gölpınarlı, I, s. 173 - 175/İzbudak, I, s. 30 v.d.

4. Mesnevî, birinci defter, beyit : 727.

(Bûd der İncil nâm-ı Mustafâ)
 (Ân ser-ı Peygamberân bahr-i safâ)
 (Bûd zikr-i hilyehâ vu şekl-i û)
 (Bûd zikr-i ğazv-u savm-u ekl-i û)
 (Tayifey Nasrâniyân behr-i sevâb)

(Çün residendi ber ân nâm-u hitâb)
 (Büse dâdendi berân nâm-ı şerif)
 (Rû nihâdendi bedân vâf-ı latif)
 (Enderin fitne ki guftim ân gurûh)
 (Eymen ez fitne bûdend-û ez şukûh)
 (Der penâh-i nâm-i Ahmed müstecir)
 (Nesl-i işân nîz hem besyâr şüd)
 (Nûr-i Ahmed nâsır âmed yâr şud)
 (Van gurûh-i diger ez Nasrâniyân)
 (Nâm-i Ahmed dâştendi müstehân)
 (Mustehân û hâr geştend ez fiten)
 (Ez vezîr-i şûm re'y-û şûm fen)
 (Hem muhabbet diynişân-u hukmişân)
 (Ez pey-i tûmârhây-i kej-beyân)
 (Nâm-ı Ahmed in çunin yârî kuned)
 (Tâ ki nûreş çun nigehdâni kuned)
 (Nâm-ı Ahmed çun hisârî şüd hasin)
 (Tâ çe bâşed zât-ı ân rûhu'l-Emin)

«İncil'de Mustafa'nın, o Peygamberler başının, o safâ denizinin adı vardır. Sıfatları, şekli savaşı, oruç tutuşu yeyişi anılmıştır. Hristiyan tâifesi, o ad'a, o hitaba geldikleri zaman sevap için yüce adı öperler; latif vasfa yüz sürerlerdi. Bu söylediğimiz fitne esnasında o tâife, fitneden kargaşadan emindiler. Onlar o emirlerin ve vezirin şerrinden emin olup Ahmet adının sığınacağına korunmuşlardı. Onların nesli çoğaldı, Ahmedin nûru bunlara yardım etti, yâr oldu. Hristiyanlardan Ahmet adını hor tutan diğer fırka, fitnelerden ve o tedbiri de şom, fitnessi de şom vezir yüzünden hor ve kıymetsiz bir hâle geldi. Mânâları ters, sözleri aykırı tomarlara uymalarından dolayı dinleri de müşevveş bir hâle geldi, hükümleri de.

Ahmed'in adı böyle yardım ederse acaba nûru nasıl korur? Ahmed adı sağlam bir kale olunca o emin rûhun zâtı ne olur? Vezirin belâsı yüzünden yoldan çıkmış olan o nasihat kabul etmez pâdişah-tan sonra...».

Kur'ân-ı Kerim'de, 7. A'râf sûresinde şöyle buyrulur :

«Yanlarındaki Tevrat ve İncilde yazılı buldukları o elçiye, o ümmî Peygambere uyanlar (var ya), işte o Peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten meneder... O Peygambere inanıp saygı gösteren, yardım eden ve onunla birlikte gönderilen nûr'a (Kur'âna) uyanlar var ya, işte kurtuluşa erenler onlardır.» 61. Sâff sûresinin 6. âyetinde de şöyle buyrulmaktadır :

«Meryem oğlu İsa... Ey İsrâil oğulları, ben size Allahın elçisiyim. Benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmet adında bir Peygamberi de müjdeleyici olarak geldim demişti...».

Yine aynı sûrenin 14. âyetinde Allâh teâlâ şöyle buyurmaktadır: «...İsrâil oğullarından bir zümre inanmış, bir zümre de inkâr etmişti...».

Mevlânâ, Peygamberimizin, henüz dünyaya gelmemiş olan şahsiyetinin kitaplı din mensuplarınca bilinip, hürmetle karşılandığını, hürmet edenlerin de nimete kavuştuklarını anlatarak, Hz. Peygambere olan bağlılığını, Mesnevîde bir hikâye dolayısıyla özel bir bab açarak belirlemektedir. Peygamberimize verilen bu ismin Kutsal kiplerinde F a r a k l i t kelimesiyle karşılandığı belirtilmektedir.

Şerh-i Mesnevî, I, s. 289, 290/İzbudak, I, s. 58.

5. Mesnevî, birinci defter, beyit : 781.

(Der Hudây-ı Mûsî-u Mûsî güriz)

(Âb-ı imân râ zi Fir'avnî meriz)

(Destrâ ender Ahad V'Ahmet bizen)

(Ey berâder vâreh ez Bücehl ten)

«Mûsa'nın Tanrısına ve Mûsâ'ya kaç. Firavunluk ederek imân suyunu dökme. Ahad ve Ahmed'e yapış. Ey kardeş, ten Ebû Cehlinden kurtul.»

Hz. Peygambere ve müslümanlara türlü kötülüklerin planlayıcısı ve uygulayıcısı Ebû Cehl Amr b. Hişâm b. Muğire El-Mahzûmî, Bedirde öldürülen sayılı müşrik liderlerindedir.

6. Mesnevî, birinci defter, beyit : 812.

(Ân dehan kej kerd ve'z teshur bihand)

(Nâm-ı Ahmedrâ dehâneş kej bimâd)

(Bâz âmed kâ'y Muhammed afv kun)

(Ey turâ eltâfî-ilm-i: «min ledün»)

(Men turâ efsûs mikerdem zicehl)

(Men bûdem efsûsrâ mensûb-u ehl)

(Çun Hudâ hâhed ki perdey kes bered)

(Meyleş ender ta'ne-i pâkân bered)

«Birisi ağzını eğerek Ahmed adını alayla andı. Ağzı çarpıldı, öyle kaldı. Pişmân olup: Ey Muhammed affet, ey Peygamber sen «min ledün» ilminden lutuflara mazharsın. Ben bilgisizlikten senin-

le alay ettim, alay edilmeğe layık benim. Tanrı bir kimsenin perdesini yırtmak isterse, onu temiz kişileri ta'netmeğe meylettirir.»

Metinde geçen teshürât, teşehhürâttan muhaffef olarak alaya almak demektir. Burada Peygamberimize zulmeden Hakem b. El-Âs kastedilmektedir. «İlm-i ledün» keşif ve ilhâm yoluyla gelen mâ-nevi bilgiler demektir. Karşılığında müktesep bilgi vardır. Kur'an-ı Kerimdeki Kehif sûresinin 65. âyetinde bu ilme atıf vardır.

Şerh-i Mesnevî, I, s. 315 v.d./İzbudak, I, s. 65.

7. Mesnevî, birinci defter, beyit : 912.

(Guft âri ger tevekkül rehberest)
 (İyn sebep hem sünnet-i Peygamberest)
 (Guft Peygamber be âvâz-ı bulend)
 (Bâ tevekkül zânuy-i üstür bibend)
 (Remz-i «el-Kâsib habibullah» şinev)
 (Ez tevekkül der sebep kâhil meşev)

«Arslan, «evet tevekkül kılavuzsa da, bu sebebe yapışmak ve teşebbüs de Peygamberin sünnetidir. Peygamber yüksek sesle: tevekkülle beraber, yine devenin ayağını bağla dedi. Çalışan kimse Tanrı sevgilisidir işaretini dinle. Tevekkülden dolayı, esbâb-a teşebbüs hususunda tenbel olma» dedi.

Şerh-i Mesnevî, II, s. 364.

Süfilerin inanışına göre: «tevekkül Peygamberin hâli, kesb ve kazanç ise sünnetidir: ettevekkul hâlu rasûli'l-lâh ve'l-kesbu sünnetu rasûli'l-lâh.»

8. Mesnevî, birinci defter, beyit : 1043 - 1052.

(Meşveret idrâk-u huşyârî dihed)
 (Aklhâ mer aklrâ râyî dihed)
 (Guft Peygamber: bikün ey re'y-zen)
 (Meşveret: «Ke'l-Müsteşâru mü'temen»)

 (Meşveret kerdî Peyember beste-ser)
 (Gufte işâneş cevâb-u bi haber)

«Danışmak insana anlayış ve akıl verir; akıllar da akıllara yardım eder. Peygamber: ey tedbir sahibi, danış ki kendisiyle danışılan kişi emindir dedi.

Peygamber kapalı bir tarzda meşveret ederdi. Ashap cevap verir, düşman haberdâr olmazdı.

Ehâdis-i Mesnevî, s. 12'de belirtildiğine göre Peygamberimiz: «El-Muşîru muânun ve'l-Musteşâru mü'temen» buyurmuşlardır. İleride de geleceği gibi Kur'ân-ı Kerim'de: «onların aralarındaki işlerrinin çözümü şûra tarzındadır: ve emruhum şûrâ beynehum» buyurulmaktadır. Diğer bir âyette ise Peygamberimize: «meselelerinizi çözerken onlara danış buyurulmuştur. Peygamberimiz özellikle askeri harekâtını gizlemek için bir takım taktiklere başvururdu. «Bir yere askeri sefer düzenleyeceği zaman aksi istikâmette yönelir, izini hiç belli etmezlerdi.» El-Câmiu's-sağir, II, s. 101/Şerh-i Mesnevî, II, s. 404/İzbudak, I, s. 85.

9. Mesnevî, birinci defter, beyit: 1066.

(Akl çün Cibril kûyed: Ahmedâ)
 (Ger yekî gâmi nihem sûzed merâ)
 (Tû merâ büğzâr zîn pes piş rân)
 (Hadd-i men in bûd ey sultân-ı cân)

«Akıl Cebrail gibi: Ey Ahmed, bir adım daha atarsam yanarım. Sen beni bırak, bundan sonra sen iler yürü. Ey can sultanı, benim haddim bu kadardır der.»

Rivâyete göre mirâc gecesi, Peygamberimize mihmândarlık eden Cibril bir yere kadar gelmiş ve öteye geçmeğe izinli olmadığını belirtmiştir. S i d r e adını alan bu yerden öteye geçersen yanarım buyurmuştur. Bu makâm sûfiler arasında çeşitli tefsirlere yol açmıştır. Öyle anlaşılıyor ki, insanların Allah istediği takdirde, bir takım özelliklere de sahip olan meleklerden de öte, Allah huzuruna kabulleri mümkün olmaktadır.

Ehâdis-i Mesnevî, s. 143/Şerh-i Mesnevî, II, s. 409/İzbudak, I, s. 87.

10. Mesnevî, birinci defter, beyit: 1105.

(Ez diremhâ nâm-ı şâhân ber kenend)
 (Nâm-ı Ahmed tâ ebed ber mî zenend)
 (Nâm-ı Ahmed nâm-ı cumle enbiyâst)
 (Çunki sad âmed neved hem piş-i mâst)

«Paralardan pâdişahların adlarını kazırlar; Ahmedin adını ise kıyâmete kadar hakkederler. Ahmedin adı, bütün Peygamberlerin adıdır. Yüz elimizde olunca, doksan da bizde demektir.»

Bu beyitlerde de Peygamberimizin yüce şahsı öğülmektedir.

Süfi geleneğindeki inanca göre, Peygamberimiz bütün Nebilerden rûh bakımından önce yaratılmıştır. Peygamberimize isnâd edilen ve fakat hadis bilginlerince sahih sayılmayan bazı haberlerde bu fikir işlenmektedir. «Kuntu nebiyyen ve Âdemu beyne'r-rûhi ve'l-cesed, Evvelu mâ halaka'llâhu nûri/Kuntu evvele'n-nebiyyin fi'l-halk ve âhirahum fi'l-Ba's.»

Ehâdis-i Mesnevî, s. 111 - 113/İzbudak, I, s. 91/Feruzânfer, Şerh-i Mesnevî, II, s. 423.

11. Mesnevî, birinci defter, beyit: 1946.

(Guft: «tûbâ men raânî Mustafa») («vellezi yubsir limen vechî raa») (Çun çerâği nûr-i şem'i râ keşid) (Her ki dîd ân râ yakîn an şem' dîd)

«Mustafa: beni görene ve benim yüzümü gören kişiyi görene ne mutlu dedi. Bir mumdan yanmış çerâği gören, yakinen o mumu görmüş gibidir.»

Sana baktıklarını sanırsın, halbuki onlar görmezler 2. Bakara sûresi, 31. âyete atıf mevcuttur.

Ehâdis-i Mesnevî, III. s. 797/Şerh-i Mesnevî, III, s. 298.

12. Mesnevî, birinci defter, beyit: 2112

(Ustun-i hânnân ez hecr-i Rasûl) (Nâle mized hemço erbâb-ı ukûl) (Guft Peygamber çi hâhî ey sutûn) (Guft: cânem ez firâkat geşt hûn)

«Hannâne direği Peygamberin ayrılığı yüzünden akıl sahipleri gibi ağlayıp inliyordu. Peygamber: «ey direk, ne istiyorsun?» dedi. O da: canım, ayrılığından kan kesildi...» dedi.

«Bir kimsenin Tanrı sırlarından nasibi olmazsa cemadın inlemesini nasıl tasdik eder?»

(Anki ûrâ nebved ez esrâr dâd) (Key kuned tasdik û nâley-i cemâd)

13. Mesnevî, birinci defter, beyit: 2155.

(Senghâ ender kef-i Bû cehl bûd) (Guft ey Ahmed bugû in çist zûd) (Ger resûli çist der muştem nihân) (Çun haber-dâri zi râz-i âsmân)

«Ebû Cehlin elinde taş parçaları vardı. Dedi ki: Ey Ahmed, şu avucumdaki nedir? çabuk söyle. Madem ki göklerin sırlarına vâkıf-sın, Peygambersen avucumda ne saklı? Peygamber: onlar nedir ben mi söyleyeyim, yoksa onlar mı doğru olduğumuzu söylesin, bizi tasdik etsinler, hangisini istersin? dedi...»

Taşlar şehâdet getirirler, Ebû Cehil işitince taşları yere vurur.

Peygamberimizin minber inşâsından önceki devrede kullandıkları ağaç kökü ve bu taşların şehâdeti mu'cize olarak, kendisine destek şeklinde vuku bulmuş hâdiselerdir. İnkâr eden şahıs, sanki imân edecek gibi taşların durumunu sormuş, fakat sonucuna yine katlanıp inanamamıştır.

Belirtildiğine göre ağaç kendisine yapılan teklifi, âhiret murâdını tercih ederek dünyada kabul etmemiştir. Böylece: «âhireti dünyâ'ya üstün tutmuştur.»

Şerh-i Mesnevî, III, s. 862/Delâilu'n-Nubuvve, II, s. 142/İbn Sa'd, I, s. 249 - 254/Delâilu'n-Nubuvve, II, s. 154/İzbudak, I, s. 174 - 177.

14. Mesnevî, Birinci defter, beyit: 2365.

(Did Ahmedrâ Ebû Cehl-u biguft)
 (Zişt-nakşi ke'z Benî Hâşim şükuft)
 (Guft Ahmed merverâ ki: râstî)
 (Râst guftî ger çi kâ'î efzâştî)
 (Did Siddika's buguft: ey Âfitâb)
 (Nî zişarki, nî zi ğarbi hûş bitâb)
 (Guft Ahmed râst guftî ey Aziz)
 (Ey rehîde tû zi dünyây-i nâ çîz)

.....
 (Guft men âyine'em maskûl-dâst)
 (Türk-u Hindü der men ân bined ki hest)

«Ebû Cehil Ahmed'i görüp, Benî Hâşimden çirkin bir çehre zuhur etti dedi. Ahmed ona dedi ki: haddini tecâvüz ettinse de doğru söyledin. Siddik görüp: ey güneş, ne doğudansın ne batıdan. Latif bir sûrette parla, âlemi nurlandır dedi. Ahmed dedi ki: ey aziz, ey değersiz dünyadan kurtulan doğru söyledin. Orada bulunanlar: ey halkın ulusu, ikisi birbirine zıt söyledi, sen ikisine de doğru söyledin dedin neden? diye sordular. Peygamber: ben Tanrı eliyle cilâlanmış bir aynayım. Türk ve Hindli, nasılsalar bende o sûreti görürler.»

İslâmî an'anede: «mü'min mü'minin aynasıdır ölçüsü mevcut-

tür. Herkes, kendisinde olan sıfatları ancak karşıdaki vardımıyla farkedebilir.

Herkesin bulunduğu makâma, kültür ve imân yapısına göre etrafını ve eşyayı göreceğini anlatan bu beyitlerde ayna misâli genellikle verilir. Bu aynada her ferd kendi sıfatını; kemâl veya noksanını görür. Nitekim tek kişi olan Peygamberimizi, Sıddık-ı Ekberle Ebû Cehlin görüşleri ayrı ayrı olmuştur. Görüşlerdeki kusur ve kemâl sahiplerine aittir.

15. Mesnevî, birinci defter, beyit: 2747.

(Emri: Şâvirhum peyember râ resid)

(Gerçi re'yi nist re'yeşrâ nedid)

(Pes ez in fermüd Hak der Ve'd-duhâ)

(Bâng kem zen ey Muhammed ber gedâ)

«Bundan dolayı Hak vedduhâ sûresinde: Ey Muhammed yoksulla bağıрма buyurdu. Madem ki yoksul cömertliğin aynasıdır, iyi bil ki ağızdan çıkan nefes aynayı bulandırır. Görüşü yanında hiç bir görüşün kıymeti olmayan Peygambere, onlarla istişâre et emri gelmiştir.»

Âyetlerde de Peygamberimize civârı ile meşveret etmesi belirtilir. Mevlânâ meşveretin değerini ve kutsallığını anlatmaktadır.

16. SONUÇ :

Mevlânâ Celâlettin Rûmî'nin, Mesnevî birinci defterde yer alan, doğrudan Peygamberimize yapılan atıfları bu sayıdan çok fazladır. 67 atıf, her biri en az beş beyitten teşekkül etmektedir ki, bütün bu beyitlerin nakli, çok vakit alacak bir çalışma olacaktır. Tebliğimizi maddeler halinde vermek istediğimiz tespitlerle bağlamayı uygun bulmaktayız :

1. Mesnevî'de Peygamberimize, Ahmed, Muhammed, Mustafâ, Peyember ve Peygamber kelimeleri ile atıflar yapıldığı gibi, onu ögen yüce vasıflarla da zikri anılmaktadır. Bunların miktarı yüzleri bulmaktadır. Her İslâm velisi gibi, Mevlânâ Celâlettin Rûmî de islâm dinine bağlı, onun Peygamberinin izinde olmakla ögünen bir zattır. Zaten temelde İslâm dini herkese Allaha ve elçisine bağlanmayı görev olarak vermiş bulunmaktadır.

2. Mevlânâ Celâlettin Rûmî bu ve benzeri atıflarıyla muhâtabına, onu rûh olgunluğuna akıl kemâline götürecektir prensipler ver-

mektedir. Gerek hikâye tarzında ve gerekse, kısa öğütler şeklinde verilen Mesnevi beyitleri, âhenkli bir bütün teşkil etmekte, Peygamberin zâtı ve fiilleriyle sözleri de bu tabloyu mükemmelleştirmektedir.

3. Kullanılan hadisler bize o günkü Konya ve Selçuklu kültürünün, imân ve islâmının menşei, seviyesi ve yaygınlığı hakkında bilgiler verecek, bugünkü iman hayatımızın tanınmasında temel kaynaklık edecek ip uçlarıdır.

4. Mevlânâ Mesnevi'sinde ve diğer eserlerinde insanlığı topyekün kucaklamak isteyen bir sevgiyle, islâmın hoşgörüşünü, insana değer verişini, müsâmahasını, irfan ve akli esas alan kişidir. Peygambere bağlı vahiy sistemini hükümran kılmak istemiş; kendisinin bu yoldan başka bir yolda görülmesi ve aranmasından bizâr kaldığına zaman zaman temas etmiştir.

5. Tarihe bağlı milli temelimizi oluşturan bu zatların incelenmesi, tanınması, özellikle gençliğimize öğretilmesi, arayış içinde olan, zaman zaman benliğini unutarak başka vâdilerde gezinen gençliğimiz için, sağlam yol, gerçek İslâm ve kendimize gelme hareketi olacaktır.